Socialutskottets betänkande 1981/82:38

om vissa dricksvattenfrågor

Motioner

I motion 1981/82:163 av Bertil Fiskesjö (c) och Britta Hammarbacken (c) hemställs att riksdagen beslutar

1. att hos regeringen begära en översyn av bestämmelserna om tillåtna halter av tungmetaller i dricksvatten,
2. att införa gränsvärden för högsta tillåtna halt av koppar i enlighet med vad som angetts i motionen.

I motion 1981/82:349 av Anita Bråkenhielm (m) och Karl Leuchovius (m) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller om omedelbara åtgärder i syfte att undanröja oklarheten beträffande det centrala myndighetsansvaret för konsumtionsvattenkontrollen.

I motion 1981/82:550 av Lennart Brunander (c) och Märta Fredrikson (c) hemställs att riksdagen ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om rening av dricksvatten.

Inledning

Dricksvattenfrågor har under de senaste åren i olika sammanhang varit aktuella i riksdagen. Socialutskottet har behandlat sådana frågor i betänkandena SoU 1979/80:32 (frågan om fluoridering av dricksvatten), SoU 1980/81:13 (bl. a. frågan om gränsvärden för kopparhalter) och SoU 1980/81:19 (bl. a. frågan om tillsynsmyndighet för dricksvattenkontrollen).

Det centrala ansvaret för vattenkontrollen

Motionsmotivering

I motion 1981/82:349 av Anita Bråkenhielm (m) och Karl Leuchovius (m) erinras om att frågan om det centrala myndighetsansvaret för konsumtionsvattenkontrollen varit föremål för utredning och överväganden i olika sammanhang sedan år 1976. Motionärerna betonar att det är angeläget att det mycket snart blir klart vilken myndighet som på sikt skall ha ansvar för vattenfrågorna. Enligt motionärerna inverkar oklarheten inför framtiden starkt menligt på planering, utbildning och resursanvändning inom de

nu splittrade enheter som på olika sätt deltar i arbetet med det centrala ansvaret för vattenkontrollen. Då vid motionens ingivande ingen proposition med övergripande förslag grundat på hälsovårdsstadgeutredningen eller utredningen LAB 76 aviserats anser motionärerna det angeläget att en särproposition angående det centrala myndighetsansvaret för konsumtionsvattenkontrollen framläggs.

Översyn av bestämmelserna om tillåtna halter av tungmetaller m. m.

Motionsmotivering

I motion 1981/82:163 av Bertil Fiskesjö (c) och Britta Hammarbacken (c) anförs att den ökade uppmärksamheten på miljöriskerna i det moderna samhället medfört bl. a. att man blivit mer allmänt medveten om att tungmetaller kan ge allvarliga skador på levande organismer och att detta lett till att man för en del tungmetaller fastställt bestämda gränsvärden för tillåtna mängder i dricksvatten men att så inte skett beträffande koppar. Motionärerna anser att en översyn av bestämmelserna om tillåtna halter av tungmetaller i dricksvatten bör göras. Med hänsyn till de risker för akuta kopparförgiftningar som finns och med hänsyn till att man inte känner till effekten av en långvarig exposition av vissa låga kopparhalter är det enligt motionärerna nödvändigt att gränsvärden införs för kopparhalten i dricksvatten samt att hälsovårdsnämnderna åläggs att utföra kontinuerliga kontroller.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har i sitt betänkande SoU 1980/81:13 behandlat bl. a. en motion om översyn av bestämmelserna om tillåtna halter av tungmetaller i dricksvatten och gränsvärden för högsta tillåtna halt av koppar. Motionen remissbehandlades.

Statens naturvårdsverk förordade att de problem som tagits upp i bl. a. den ovan nämnda motionen inte blev föremål för särskilda anvisningar utan att problemen löstes inom ramen för pågående lagstiftningsarbete. Beträffande de kontrollmetoder som används anförde naturvårdsverket bl. a.

Den nuvarande kontrollen av kommunalt dricksvatten kan kort sägas gå ut på att en gång om året ta prov på vattnet när det lämnar vattenverket och analysera det efter vissa metoder och bedömningsnormer. Analysens syfte är huvudsakligen att bedöma vattnets sammansättning med hänsyn till dess praktiska användbarhet och att finna kemiska indikatorer på avloppsförorening främst med hänsyn till risken för bakterier. Av ämnen som kan tänkas ha negativa hälsoeffekter ingår i den föreskrivna analysen endast nitrat och fluorid. Inget krav föreligger på analys av koppar, tungmetaller, asbest eller av någon specifik organisk förening. Några rekommenderade analysmetoder för dessa ämnen finns inte heller. Den årliga kontrollen av

vattnet på ovanstående sätt kan givetvis inte ensam garantera att konsumenterna får ett tillfredsställande vatten, särskilt inte som man vet att kvaliteten hos råvattnet inte bara när det gäller ytvatten kan variera starkt.

Naturvårdsverket anförde vidare.

Motionärerna har som gemensam nämnare ett problem som hittills försummats helt, nämligen kvalitetsförsämringar som kan inträffa under vattnets distribution inom ledningsnätet vilket ofta kan ha en längd av flera mil. För konsumenten är det givetvis avgörande vilken kvalitet som vattnet har när det kommer ut ur hans kran, men gällande lagstiftning har hittills inte ansetts ge underlag för krav på kontroll av vattnets kvalitet hos konsumenten. Denna kan sägas bero på tre faktorer: råvattnets kvalitet, behandlingen på vattenverket och kvalitetsförsämringar under distributionen, t. ex. genom bakterieväxt eller utlösning av ämnen från ledningsnätet. Inget av dessa områden omfattas av lagstiftningen varför officiella råd och anvisningar saknas i stort sett fullständigt.

Beträffande bedömningsnormer anförde verket bl. a.

Motionärerna pekar också på ett starkt behov av en omarbetning och utvidgning av gällande bedömningsnormer för dricksvatten. Verket vill starkt understryka detta behov. Viktigare än att fastställa fixa gränsvärden för ett stort antal ämnen som eventuellt kan förekomma i omgivningen inklusive dricksvatten, är dock att samla det vetenskapliga underlaget från olika institutioner för hur bedömningen skall ske, s. k. kvalitetskriterier. Dessa bör omfatta naturlig förekomst, risk för påverkan, analysmetoder, hälsoeffekter och rekommendationer för hur föroreningar skall undvikas resp. avlägsnas. Arbetet måste ske i nära samarbete mellan en rad experter med sakkunskap inom områdena naturliga vattens kemi och biologi, vattenreningsteknik, distributionsteknik, analytisk kemi, mikrobiologi, epidemiologi och toxikologi.

Naturvårdsverket nämnde slutligen att i det verksamhetsprogram som utarbetats för statens miljömedicinska laboratorium utarbetandet av kriteriadokument för totalmiljön givits hög prioritet.

Socialstyrelsen anförde i sitt remissyttrande att styrelsen uppdragit åt statens miljömedicinska laboratorium att utreda verkningarna av förhöjda kopparhalter i vatten och att resultatet av detta utredningsuppdrag fick utvisa om ett hygieniskt gränsvärde borde fastställas. Socialstyrelsen anförde också att en fortlöpande översyn av bedömningsgrunder och analysrutiner för konsumtionsvatten sker i Sverige inom såväl det mikrobiologiska som det fysikalisk-kemiska området, att möjlighet till analys av de flesta vattenburna sjukdomsalstrande mikroorganismerna finns i Sverige och att den ombildning av omgivningshygieniska laboratoriet till statens miljömedicinska laboratorium som ägde rum den 1 juli 1980 skulle komma att medföra ökade möjligheter att ta fram/förmedla kunskaper om fysikalisk-kemiska faktorer som kan påverka dricksvattenkvaliteten.

Socialstyrelsen betonade också att den grundläggande principen för övervakning av vattenkvaliteten enligt hälsovårdsstadgan (31 §) är att

konsumtionsvattnet inte får förorenas. Enligt styrelsens mening bör tyngdpunkten i översynsarbetet vad gäller konsumtionsvatten ligga på att ta fram och förmedla kunskap i form av såväl information som råd och anvisningar om hur föroreningar av vattnet skall undvikas/avlägsnas snarare än att fastställa gränsvärden för ett stort antal ämnen/föreningar som eventuellt kan förekomma i dricksvattnet i sådana halter att de kan medföra ohälsa.

Statens livsmedelsverk anförde att om ansvaret för dricksvattenkontrollen genom lagändring överfördes till livsmedelsverket det vore lämpligt att i anslutning till denna ändring se över nu gällande analysförfarande och bedömningsgrunder för konsumtionsvatten.

Utskottet anförde bl. a. följande.

Som en följd av att det under de senaste årtiondena tillkommit många nya kemiska ämnen, som används inom industrin, och med hänsyn till att vi nu har större kännedom om skadeverkningarna av tidigare använda ämnen och material framstår det enligt utskottets mening som angeläget att de bedömningsgrunder och analysmetoder som nu tillämpas beträffande vattenkontrollen ses över.

Flera av remissinstanserna har uttalat att de anser en översyn nödvändig och har förordat att en sådan sker i anslutning till pågående lagstiftningsarbete.

Dricksvattenkontrollen styrs av bestämmelser i hälsovårdsstadgan. Dessa har varit föremål för översyn av hälsovårdsstadgeutredningen. I betänkande (SOU 1978:44) Kommunalt hälsoskydd har utredningen föreslagit att vattenkontrollen skall ske både som egenkontroll — dvs. huvudmannen för ett vattenverk svarar själv för uttagande av prov — och som offentlig stickprovskontroll utförd av miljö- och hälsoskyddsnämnd. Vidare har föreslagits att kontrollen skall omfatta såväl leveransställe, dvs. vattenverk eller motsvarande anläggning, som distributionsnät. Föreskrifter rörande tillsatser till och främmande ämnen i konsumtionsvattnet föreslås också utfärdas. I betänkande (SOU 1979:3) Regional laboratorieverksamhet som avgivits av utredningen LAB 76 har föreslagits att reglerna om konsumtionsvatten bryts ut ur hälsovårdsstadgan och överförs till livsmedelslagen. Denna utredning delar den uppfattning som förts fram av hälsovårdsstadgeutredningen om det sätt på vilket vattenkontrollen skall ske.

Ett genomförande av de förslag som i enlighet med det anförda föreligger beträffande vattenkontrollen skulle enligt utskottets mening innebära att vi får en utvidgad kontroll på området jämfört med vad som nu gäller. Enligt vad utskottet inhämtat bereds frågan om vattenkontrollen f. n. i regeringskansliet.

Utskottet avstyrkte motionen i de delar den avsåg översyn av bedömningsgrunder och analysmetoder rörande dricksvatten. Beträffande gränsvärden för koppar pekade utskottet på den utredning som pågick hos statens miljömedicinska laboratorium och ansåg att någon riksdagens åtgärd inte var påkallad.

Riksdagen biföll utskottets förslag och avslog motionen.

Reningen av dricksvatten

Motionsmotivering

I motion 1981/82:550 av Lennart Brunander (c) och Märta Fredrikson (c) påpekas att det svenska dricksvattnet i huvudsak renas med klor men att det vore önskvärt att hitta andra metoder då klor är ett gift och kan framkalla icke önskade biverkningar. Som exempel på andra metoder nämner motionärerna möjligheten att med ultraviolett ljus rena vatten. Motionärerna vill att socialstyrelsen eller annan myndighet ges i uppdrag att utarbeta råd och anvisningar för anläggningar som använder ultraviolett ljus för att rena konsumtionsvatten. Normer bör också enligt motionärerna utfärdas beträffande vilka material som kan användas, kontroll av anläggningens funktion och kontroll av att den ger ett vatten som är bakteriologiskt godtagbart. Även användningen av ultraviolett strålning för att rena vattnet i våra avloppsreningsverk bör enligt motionärerna uppmärksammas.

Utskottet

Det centrala myndighetsansvaret för konsumtionsvattenkontrollen

Vattenkontrollen har utretts av såväl hälsovårdsstadgekommittén som utredningen LAB 76. I betänkandet (SOU 1978:44) Kommunalt hälsoskydd har föreslagits att nya regler för bl. a. utförandet av vattenkontrollen skall tillskapas och att föreskrifter rörande tillsatser till och främmande ämnen i konsumtionsvattnet skall utfärdas. I betänkandet (SOU 1979:3) Regional laboratorieverksamhet har bl. a. föreslagits att reglerna om konsumtionsvatten bryts ut ur hälsovårdsstadgan och överförs till livsmedelslagen, vilket innebär att huvudansvaret för vattenkontrollen överförs från socialstyrelsen till livsmedelsverket.

Utskottet har inhämtat att proposition med förslag till ändrad reglering av hälsoskyddet och dricksvattenkontrollen kommer att framläggas inom kort. I en nyligen avgiven lagrådsremiss i ärendet föreslås att bestämmelserna om konsumtionsvatten förs över till livsmedelslagen och att den centrala tillsynen flyttas från socialstyrelsen till livsmedelsverket. Tidpunkten härför föreslås bli den 1 juli 1983. Riksdagen får således möjlighet att inom kort ta ställning i den i motion 1981/82:349 upptagna frågan om det centrala myndighetsansvaret för vattenkontrollen. Motionen påkallar därför inte någon riksdagens åtgärd.

Tillåtna halter av tungmetaller i dricksvatten

Ett krav motsvarande kravet i yrkande 1 i motion 1981/82:163, nämligen en översyn av bestämmelserna om tillåtna halter av tungmetaller i

dricksvatten, behandlades av utskottet i betänkande SoU 1980/81:13. Utskottsbehandlingen hade föregåtts av remissbehandling varvid flera av remissinstanserna uttalade att de ansåg en översyn av bedömningsgrunder och analysmetoder beträffande dricksvatten nödvändig men att översynen borde ske i anslutning till pågående lagstiftningsarbete. Riksdagen avslog motionsyrkandet efter förslag av utskottet. Som ovan angivits kommer en proposition med ändrade regler beträffande vattenkontrollen att framläggas inom kort. Utskottet anser det därför inte nu påkallat med någon riksdagens åtgärd med anledning av yrkande 1 i motion 1981/82:163.

Frågan om gränsvärden för koppar i dricksvatten

Utskottet har inhämtat följande upplysningar från socialstyrelsen och statens miljömedicinska laboratorium (SML) beträffande gränsvärden för koppar i dricksvatten.

SML framlade i slutet av år 1980 en förstahandsrapport om koppar i dricksvatten. Vid överlämnandet till socialstyrelsen var till rapporten fogad en av livsmedelsverket sammanställd rapport. Socialstyrelsen fann att materialet inte kunde läggas till grund för fastställande av gränsvärden utan ville att utredningen skulle fortsätta. Som ett led i det fortsatta arbetet har rapporten Hygienisk bedömning av koppar i dricksvatten (Rapport nr 6/81 från SML) utarbetats. En litteraturgenomgång har också gjorts. Då problemet inte finns beskrivet i andra länder måste egna undersökningar göras i Sverige. Närmast i tur står ett forskningsprojekt som rör eventuellt samband mellan förhöjd kopparhalt i dricksvatten och barndiarréer. SML beräknar att ett underlag för preliminär bedömning skall kunna föreligga vid årsskiftet 1982—83.

Med hänsyn till det arbete som sålunda pågår när det gäller att ta fram underlag för eventuella gränsvärden för koppar i dricksvatten avstyrks yrkande 2 i motion 1981/82:163.

Frågan om viss reningsmetod för dricksvatten

Utskottet har under hand inhämtat följande från SML beträffande metoden med ultraviolett strålning för rening av vatten. Metoden används relativt mycket i Norge där det vatten som används till dricksvatten kommer från klara fjällsjöar. I Sverige innehåller vattnet ofta färg och grumlighet som gör att den ultravioletta strålningen inte förmår rena vattnet. Metoden har dock prövats i mindre vattenverk, på fartyg och för vatten i simbassänger. Desinfektion med ultraviolett strålning sker i vattenverket och påverkar inte bakterier i ledningssystemet i motsats till klor.

Enligt SML behöver kunskaperna om metoder för rening och desinfektion av vatten utvecklas. Därvid är metoden med ultraviolett strålning en bland många andra reningsmetoder.

Från statens bakteriologiska laboratorium (SBL) har likaledes under hand inhämtats följande.

SBL har under 2 à 3 års tid delvis i samarbete med Tekniska högskolan i Stockholm genomfört projekt för att pröva användbarheten av metoden att rena vatten genom ultraviolett strålning. Erfarenheterna av detta tillsammantaget med de erfarenheter som finns i andra länder gör att man bedömer att tiden nu är mogen att riktlinjer utfärdas om användningen av metoden, exempelvis efter norsk modell. I Norge sker ett typgodkännande av instrument att användas för processen. Som ett andra led undersöks både kvalitativt och kvantitativt det vatten på vilket metoden avses användas, och därefter ges ett eventuellt godkännande.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det vore önskvärt att rening av vatten kunde ske utan användande av giftiga medel.

Av de uppgifter som utskottet inhämtat från SML, SBL och socialstyrelsen framgår att metoden att rena vatten med ultraviolett strålning redan används i Sverige. Utskottet har inte att ta ställning till i vilken utsträckning denna reningsmetod är lämplig. Utskottet utgår emellertid från att när underlag föreligger för utfärdande av riktlinjer beträffande användandet av metoden socialstyrelsen — eller annan myndighet som kommer att ha det centrala myndighetsansvaret på området — utfärdar sådana. Med hänvisning härtill bör motion 1981/82:550 inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställer

1. beträffande *översyn av bestämmelserna om tillåtna halter av tungmetaller i dricksvatten*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:163 yrkande 1,
2. beträffande *gränsvärden för koppar i dricksvatten*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:163 yrkande 2,
3. beträffande *centrala myndighetsansvaret för konsumtionsvattenkontrollen*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:349,
4. beträffande *viss metod för rening av dricksvatten*
   att riksdagen avslår motion 1981/82:550.

Stockholm den 1 april 1982

På socialutskottets vägnar
GÖRAN KARLSSON

Närvarande: Göran Karlsson (s), Gabriel Romanus (fp), Karl Leuchovius (m), Rune Gustavsson (c), Mårten Werner (m), John Johnsson (s), Karin Israelsson (c), Sven-Gösta Signell (s), Kersti Swartz (fp), Anita Bråkenhielm (m), Stig Alftin (s), Gunhild Bolander (c), Maria Lagergren (s), Anita Persson (s) och Georg Karlsson (s).

LiberTryck Stockholm 1982